

³⁹ Shachan A. Burning ice: the ghettos of Transnistria. – New York: Columbia University Press, 1995. – С. 337.

⁴⁰ Сушон Л. Транснистрия в аду. Черная книга о катастрофе в Северном Причерноморье (по воспоминаниям и документам). – Одесса, 1998. – С. 157.

⁴¹ Черновицкое общество еврейской культуры... – С. 29-30.

⁴² ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 103. – Арк. 17.

⁴³ Колись Чернівці... – С. 106.

⁴⁴ ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 141. – Арк. 20.

⁴⁵ Черновицкое общество еврейской культуры... – С. 63.

⁴⁶ Там само. – С. 58.

⁴⁷ ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 191. – Арк. 100.

⁴⁸ ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 68. – Арк. 58.

⁴⁹ Черновицкое общество еврейской культуры... – С. 42-43.

⁵⁰ ДАЧО. – Ф 653. Спр. 141. – Арк. 13.

⁵¹ Колись Чернівці... – С.107.

⁵² ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 103. – Арк. 11.

⁵³ В огне Катастрофы (Шоа) на Украине. Свидетельства евреев – узников концлагерей и гетто, учасников партизанського движения / под. ред.. П.Агмона, И.Маляра. – Кирият-Хаим, (Израиль) 1998. – С. 141.

⁵⁴ Сушон Л. Транснистрия в аду. Черная книга о катастрофе в Северном Причерноморье (по воспоминаниям и документам). – Одесса, 1998. – С. 205.

⁵⁵ Черновицкое общество еврейской культуры... – С.10.

⁵⁶ ДАЧО. – Ф 653. – Спр. 141. Арк. 13.

⁵⁷ Колись Чернівці... – С.107.

⁵⁸ Там само. – С. 67.

⁵⁹ Там само. – С. 83.

⁶⁰ Там само. – С. 45.

⁶¹ Там само. – С. 107-108.

⁶² Там само. – С. 68.

⁶³ ДАЧО.

**Олег Суровцев
(Черновцы)**

Воспоминания буковинского еврейства – важный источник в исследовании событий Голокоста

В статье анализируются свидетельства тех, кто пережил Голокост, которые дают возможность заглянуть в такие сферы жизни буковинского еврейства до, во время и после Второй мировой войны, которые не в состоянии осветить официальная историография.

Ключевые слова: Голокост, депортация, гетто, «еврейская полиция», Транснистрия, антисемитизм.

**Oleg Surovtsev
(Chernivtsi)**

The Memories of Bukovyna Jewishness as Important Source in Holocaust Research

In the article certificates are analysed those, who outlived the Holocaust, which enable to glance in such spheres of life of Bukovyna Jewishness in period of Second World War, which helpless to light up official historiography.

Key words: Holocaust, departure, guetto, «jewish police», Transnistria, antisemitism.

УДК 94(477.43/44) (051)746

**Лілія Іваневич
(Хмельницький)**

**НАРОДНА ВИШИВКА УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ:
НАУКОВА РОЗРОБКА ПРОБЛЕМИ**

На підставі аналізу відомих і маловідомих праць у статті висвітлюється історіографія проблеми дослідження народної вишивки українців Поділля.

Ключові слова: вишивка, українці, Поділля, історіографія, орнамент, техніка виконання, кольорова гама, народний одяг, рушники.

Одним із життєдайних джерел духовності українців є народна вишивка. Вона – відображення певного світогляду, віри у надприродні сили, знань, вмінь, надбань, звичаїв і традицій наших пращурів, рівня їх культурного розвитку, високої майстерності та любові до прекрасного. Вбираючи в себе символіку орнаментів з відповідним філософським змістом, усі вишиті речі були своєрідним оберегом у житті українського народу. Причому такі речі-обереги вишивалися на всі випадки життя, починаючи від народження (сорочка для хрещення, крижмо, рушники), різноманітний як буденний, так і обрядовий одяг, особливо весільне вбрання, й до останніх днів (вишиванка, рушники, хустинки) тощо. А чого варті вишиті рушники, скатертини, фіранки, наволочки, покривала, серветки, простирадла, килими, доріжки тощо. Здається, уся оселя українських селян була вишитою. І кожний регіон України відрізнявся від інших характерними типами орнаментики, техніками та колористикою вишивки. Тому вивчення народної вишивки українців того чи іншого етнографічного району буде актуальним завжди. А оскільки автор статті родом із Поділля, тому й присвячує її саме подільській вишивці.

Історіографія проблеми дослідження вишивки українців Поділля включає в себе монографії, дисертації, навчальні посібники, наукові й науково-популярні статті, нариси та красназвч розвідки. Серед існуючих на сьогоднішній день монографій, що стосуються даного питання, найбільш помітною є монографія кандидата історичних наук Л.Булгакової-Ситник «Подільська народна вишивка» (2005)¹, в якій уперше досліджено народний досвід подільської вишивки у генетичному зв'язку матеріалу і техніки вишивання, топографії вишивки та крою виробів, окремих мотивів і стилістичних особливостей орнаменту. Науковець визначила й охарактеризувала типи подільської вишивки, їх специфічні ознаки та спільні національні риси в контексті традиційної української вишивки. Однак дослідниця в своїй монографії опирається лише на експонати подільських вишивок, що входять до складу колекцій музеїв Львова, Києва та окремих місцевих музеїв. Окрім того, автор

окреслила крайні межі регіонального типу подільської вишивки за лінією контурів сучасних адміністративних кордонів Вінницької, Тернопільської, Хмельницької областей, хоча до Поділля ніколи не відносили усі райони Тернопільської й Хмельницької областей. Досить вузькими є й хронологічні межі зазначеної теми – від середини до кінця XIX ст. Але варто віддати належне першій науковій спробі зведення історичних і джерелознавчих матеріалів, що стосуються специфіки орнаментальних мотивів, розповсюджених у подільському регіоні на ужиткових тканинах та одязі.

Ще одна монографія доктора мистецтвознавства Р.Захарчук-Чугай «Народна вишивка Західної України XIX-XX ст.: (проблеми, традиції)» (1995)² містить у собі часткову інформацію про локальні особливості технік, кольорової гами й орнаментальних символів вишивки подільського краю.

Дотичне значення до наукової розробки окресленої теми мають дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства М.Селівачова «Українська народна орнаментика XIX-XX ст.» (1996)³, кандидата філологічних наук Е.Гаврилук «Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту»⁴, кандидата мистецтвознавства В.Малини «Народне мистецтво півдня України. Кінець XIX – поч. XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей» (1999)⁵, кандидата філософських наук І.Шевченко «Колір як естетичний феномен» (2000)⁶, кандидатів історичних наук Ю.Нікішенко «Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах XIX – початку XX ст.)» (2004)⁷ та І.Батиревої «Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини XIX – початку XX ст.» (2005)⁸, кандидата мистецтвознавства О.Дякової «Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля XIX-XX ст. (Історія, типологія, стилістичні відміни)» (2007)⁹.

Значне місце в історіографії проблеми вивчення подільської вишивки займають праці, видані наприкінці XIX – на початку XX ст., зокрема: О.Косачевої «Український народний орнамент: Вишивки, тканини, писанки» (1876)¹⁰, Г.Александровича «Культурно-Исторический Отдел Музея Подольской губернии» (1915)¹¹ та А.Прусевича «Народное вышивание» (1916)¹².

Протягом радянського періоду побачили світ цілий ряд праць, присвячених питанням української вишивки, орнаменту, народного одягу, у яких можна знайти певні матеріали про вишивку Поділля. Серед них праці: Г.Павлуцького «Історія українського орнаменту» (1927)¹³, А.Зарембського «Народное искусство подольских украинцев»¹⁴, В.Камінського «Українські узори. Зібрала Олена Пчілка (О.Косач)» (1928)¹⁵, В.Білецької «Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация» (1929)¹⁶, О.Кулик «Українське народне художне

вишивання» (1958)¹⁷, Г.Стельмах «Одяг: Историко-этнографична монографія» (1959)¹⁸, С.Колос «Українське народне мистецтво. Вбрання» (1961)¹⁹, І.Гургули «Народне мистецтво західних областей України» (1966)²⁰, «Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР» (1976)²¹, К.Матейко «Український народний одяг» (1977)²², К.Стамерова «Нариси з історії костюмів» (1978)²³ та Р.Захарчук-Чугай «Українська народна вишивка (Західні області України)» (1988)²⁴.

За часів незалежності України найбільш вартісними у плані дослідження зазначеної проблеми є праця подільського краєзнавця Г.Медведчук «Краса подільської народної вишивки» (1993)²⁵. Автор описала відомі на Поділлі техніки вишивання, характерні особливості подільської колористики й орнаментики на основі аналізу збірок Хмельницького обласного краєзнавчого музею, його історико-етнографічного відділу в Меджибожі та матеріалів, зібраних власноруч під час експедицій у села Вінницької і Хмельницької областей. Цінним є ґрунтовне дослідження вітчизняних науковців Є.Причепій і Т.Причепій «Вишивка Східного Поділля» (2009)²⁶, в якому подано детальну характеристику структури орнаменту, класифікацію образів і сюжетів подільських вишитих рушників Вінницької області та велику кількість світлин автентичних стародавніх рушників на підставі вивчення музейних матеріалів (Музею етнографії та художнього промислу, Музею Івана Гончара, Музею українського народного декоративного мистецтва, Національного Музею історії України, Одеського краєзнавчого музею) і матеріалів власних польових досліджень (села Болган, Вільшанка, Дмитрашківка, Клембівка, Кукули, Студена Вінницької і Запитків Одеської обл.).

Інші сучасні наукові дослідження містять інформацію, що стосується подільського етнографічного району у таких працях, як: «Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис» (1993)²⁷ О.Воропая – про календарні свята українського народу за порами року та характеристику українського народного вбрання; «Буковинський традиційний одяг» (1994)²⁸ Я.Кожоланко – про жіночий і чоловічий одяг українців Буковини, в т. ч. буковинського Поділля; «Українська народна вишивка»²⁹ Т.Кари-Васильєвої, А.Заволокіної – про особливості української народної вишивки, її місцеві характеристики різних областей, головні техніки шиття; «Український народний одяг»³⁰ К.Матейко – про специфіку назв і трактувань різноманітних елементів нижнього та верхнього жіночого й чоловічого вбрання українців усіх етнографічних районів; «Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія» (1996)³¹ О.Кулинич-Стахурської – про науково-дослідницьку роботу з відновлення давно забутих швів української народної вишивки, зокрема, городоцького, кучерявого, крученого, різних видів гладі та інших завдяки ґрунтовного вивчен-

ня процесу вишивання на основі музейних класичних зразків і підтвердженні старожитцями різних регіонів України; «Українська вишивка»³² Т.Кари-Васильєвої – про відомі та маловідомі техніки, колористику й характерні узори української народної вишивки; «Українська вишивка» (2002)³³ Т.Кари-Васильєвої й А.Чорноморець – про історію самобутньої української вишивки від Х до ХХ ст., її локальні особливості, основні техніки шитва, символіка рушників, їхнє значення у святах і обрядах; «Полотняний літопис України: Семантика орнаменту українського рушника»³⁴ С.Китової – про класифікацію орнаментальних мотивів українських вишитих рушників, їх сакральне значення; «Українські рушники: Історико-культурологічне дослідження» (2003)³⁵ Л.Орел – про традиційне використання вишитих рушників українцями, різновиди, техніки вишивання, кольорову гаму та сюжети орнаментів; «Українське народне вбрання» (2006)³⁶ О.Косміної – про національний одяг українців кін. ХІХ – поч. ХХ ст. в усьому його багатстві й розмаїтті та регіональні особливості українських строїв на основі оригінальних зразків, що зберігаються в музеях Вінниці, Запоріжжя, Києва, Львова, Переяслава-Хмельницького, Харкова, Чернігова, приватних колекціях; «Твоя країна – Україна: Енциклопедія українського народознавства» (2009)³⁷, укладач Н.Кусайкіна – про традиційне вбрання усіх етнографічних районів України, вишиті рушники, в т. ч. Поділля тощо.

Першими спробами на теренах Вінниччини й Хмельниччини зібрати та систематизувати відомості про самодіяльних і професійних митців, які черпали натхнення з традиційної народної творчості стали фотоальбом Т.Стан «Майстри декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини» (2006)³⁸ і довідник «Народні майстри Вінниччини» (укладачі: Т.Цвігун, Н.Сентемон, Т.Гец) (2009)³⁹. Праці містять інформаційні матеріали з історії народних художніх промислів і ремесел, дані про народних умільців та майстрів народного мистецтва областей, ілюстрації їх художніх виробів.

Матеріали про подільську народну вишивку та її орнаментику містять навчальні посібники: «Декоративно-прикладне мистецтво» (1993)⁴⁰ Є.Антоновича, Р.Захарчук-Чугай і М.Станкевича, «Історія українського костюма» (1996)⁴¹ Т.Ніколаєвої, «Мова та граматики українського орнаменту» (2003)⁴² А.Гурської, «Етнографія України» (2004)⁴³ С.Макарчика, «Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія)» (2005)⁴⁴ М.Селівачова, «Українське народознавство»⁴⁵ С.Павлюка, «Українське народне вишивання»⁴⁶ К.Сусак і Н.Стеф'юк, «Українське народознавство» (2006)⁴⁷ Г.Лозко.

Проблеми дослідження вишивки Поділля у контексті української народної вишивки частково розкрито у виданих за кордоном працях, зокрема: В.Січинського «Українські вишивки» (Варшава,

1922)⁴⁸ та альбомах «Орнамент в історичних стилях» (Прага, 1940⁴⁹, 1943⁵⁰), «Українське ужиткове мистецтво: Ткацтво. Вишивки»⁵¹, «Українські орнаменти історичні»⁵², «Українські орнаменти народні» (Прага, 1943)⁵³, «Орнаменти народні» (Франкфурт, 1946)⁵⁴, «Українські орнаменти історичні»⁵⁵, «Орнамент в історичних стилях»⁵⁶, «Українські вишивки» (Франкфурт, 1947)⁵⁷, «Українська народна вишивка» (Новий Ульм, 1947)⁵⁸, «Альбом вишивок: З приводу вид. К.В. Габданка-Рогозинського» (Фюрт, 1947)⁵⁹, «Чужинці про Україну: Вибір описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть» (Львів, 1938)⁶⁰, а також С.Стечишина «Мистецькі скарби українських вишивок» (Вінніпег, 1950)⁶¹; І.Зельської «Українська вишивка: Найконечніші інформації» (Вінніпег-Торонто, 1978)⁶²; Н.Даниленко «Український народний одяг» (Торонто-Філадельфія, 1992)⁶³.

Серед наявної науково-популярної літератури варто виділити альбоми та комплекти листівок, що присвячені основним технікам традиційної української вишивки й мотивам народного орнаменту, застосовувані для оздоблення жіночих і чоловічих сорочок та інших видів одягу й різноманітних речей побуту (рушників, серветок, скатертин, наволочок тощо) на усіх теренах України, зокрема й Поділля: «Узори стародавніх українських вишивок» (б.р.)⁶⁴ – збрала К.Долматова; «Мотивы украинского орнамента» (1902)⁶⁵ М.Самокиша; «Українські взори ХVІІІ віку» (1909)⁶⁶; «Украинские узоры ХVІІІ века» (1912)⁶⁷; «Альбом українських узорів: гладь, вирізування, мережка» (1915)⁶⁸ Я.Клунного, Г.Клунного; «Народні вишивки» (1930)⁶⁹; «Українська народна вишивка» (1936)⁷⁰; «Українські народні вишивки» (1951, 1953, 1954, 1957, 1959, 1961, 1962)⁷¹; «Народний одяг Західних областей УРСР» (1959)⁷² О.Кульчицької; «Українське народне мистецтво: Вбрання» (1961)⁷³ за редакцією К.Гуслистоного; «Український костюм» (1977)⁷⁴, упорядник В.Миронов; «Український вишиваний рушник» (1980)⁷⁵, упорядники Л.Ульянова й М.Шубравська; «Українське весільне вбрання: Етнографічні реконструкції»⁷⁶ Т.Косміної, З.Васіної; «Художнє вишивання» (1989)⁷⁷ Е.Гасюка, М.Степана; «Знаки 155 стародавніх українських вишивок» (1992)⁷⁸, упорядник Т.Островська; «Українська вишивка» (1993)⁷⁹ Т.Кара-Васильєвої; «Українська сорочка» (1994)⁸⁰ Т.Кара-Васильєвої; «Українська вишивка: Орнаменти, шрифти, тематичні композиції» (2005)⁸¹ Г.Кисіля; «Україна й українці: історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара» (2006)⁸².

Серед статей, що безпосередньо стосуються народної вишивки українців Поділля, варто виділити такі: Р.Гарасимчук «Народное искусство Тернопольской области УССР» (1957)⁸³, Л.Федорової «Матеріали до одягу Хмельницької області» (1959)⁸⁴, М.Костишиної «Особливості традиційно-

го жіночого одягу буковинського Поділля» (1976)⁸⁵, Є.Дзядик «Експозиція народного мистецтва Покуття та Поділля» (1984)⁸⁶, З.Тканко «Народний одяг Поділля в збірках державного музею етнографії народів СРСР у Ленінграді» (1985)⁸⁷, Л.Булгакової «Деякі особливості подільської вишивки (перша половина ХХ ст.)» (1988)⁸⁸ та «Забуті вишивальні техніки Поділля»⁸⁹, Ю.Стефанишин «Краса поруч нас» (1989)⁹⁰, Л.Булгакова «Архаїчні елементи орнаменту у вишивці та писанкарстві Поділля»⁹¹, «Архаїчні мотиви у вишивці вінницьких рушників» (1992)⁹², «Деякі аспекти дослідження жіночих сорочок Борщівщини ХІХ – поч. ХХ ст.»⁹³ і «Типи жіночих сорочок Подільсько-Поліського пограниччя (кін. ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)»⁹⁴, В.Косаківського «Ремесла, промисли та народні майстри» (1993)⁹⁵, Л.Булгакової «Художні особливості чоловічих сорочок Борщівщини кінця ХІХ – початку ХХ ст.»⁹⁶, Т.Кари-Васильєвої «Художні особливості вишивки»⁹⁷, Т.Ніколаєвої «Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля»⁹⁸, М.Селівачова «Орнаментика» (1994)⁹⁹, О.Льліської, А.Пісклової «Символи природи у подільській вишивці» (1996)¹⁰⁰, Л.Булгакової «Особливості хутряних безрукавок Поділля» (1997)¹⁰¹ і «Архаїка вишивки Поділля» (1999)¹⁰², В.Дмитрик «Майстриня творить у Хмельницькому» (2002)¹⁰³, Л.Пахай «Дивоцвіт на рушниках» (2003)¹⁰⁴, В.Бронницького «Багатогранність таланту» (2004)¹⁰⁵, П.Синьогірного «Чарівні нитки»¹⁰⁶, М.Шот «І чорними нитками» (2005)¹⁰⁷, С.Волкової «Портрет президента, або картини, вишиті серцем»¹⁰⁸, В.Титаренко «Вишиті рушники. Південь Східного Поділля» (2006)¹⁰⁹, Є.Причепія «Вишивка Східного Поділля» (2007)¹¹⁰, І.Батирєвої «Дослідження матеріальної культури подолян кінця ХІХ – початку ХХ ст.»¹¹¹, Г.Медведчук «Хай стелиться нам доля рушниками» (2008)¹¹², «Український народний одяг подільських селян ХVІІ – першої половини ХХ ст.» (2009)¹¹³.

Дотичну до теми інформацію містять статті І.Добрянської, І.Симоненко «Типи та колорит західно-української вишивки» (1959)¹¹⁴, Т.Гонтар «Художні особливості народного одягу українців західних областей УРСР» (1975)¹¹⁵, І.Гончар «Доля на рушникові» (1988)¹¹⁶, М.Селівачова «Домінантні мотиви української народної орнаментики (кінець ХІХ – ХХ ст.)» (1990)¹¹⁷, М.Фандуль «Доля на рушниках» (1995)¹¹⁸.

Історіографічний аналіз віднайдених наукових праць, дисертацій, монографій, навчальних посібників і краєзнавчих розвідок про народну вишивку українців Поділля засвідчує, що розглядувана тема розкрита не в повній мірі. Значна кількість матеріалів потребує детальної систематизації, оцінки та глибокого наукового переосмислення. Не викликає сумніву необхідність і доцільність подальшого вивчення й опрацювання поставленої наукової проблеми, створення узагальноної ха-

рактеристики соціально-економічних умов розвитку вишивкарства на Поділлі, художньо-стильових особливостей народної вишивки українців краю, діяльності її центрів, шкіл та народних майстрів. Нами проводиться дисертаційне дослідження з метою повернення історичній науці надбань українців Поділля у цій галузі народного мистецтва.

¹ Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: Етногр. аспект / Ред. О.М. Козакевич. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 2005. – 328 с.

² Захарчук-Чугай Р. Народна вишивка Західної України ХІХ-ХХ ст.: (проблеми, традиції): Дис. д-ра мистецтвознав. / НАН Укр., Ін-т народознавства. – Л., 1995. – 397 с.

³ Селівачов М. Українська народна орнаментика ХІХ-ХХ ст.: Автореф. дис. д-ра мистецтвознав. / НАН України. Ін-т мистецтво знав., фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського. – К., 1996. – 44 с.

⁴ Гаврилюк Е. Рослинна символіка в контексті української календарної обрядовості: проблема семантико-функціонального аспекту: Дис. канд. філол. н. / Львівський держ. ун-т ім. І.Франка. – Л., 1999. – 188 с.

⁵ Малина В. Народне мистецтво півдня України. Кінець ХІХ – поч. ХХ ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей: Дис. канд. мистецтвознав. / Львівська академія мистецтв. – Л., 1999. – 174 с.

⁶ Шевченко І. Колір як естетичний феномен: Дис. канд. філософ. н. / Київ. нац. техніч-й ун-т будів-ва і архітек-ри. – К., 2000. – 162 с.

⁷ Нікішенко Ю. Орнамент як джерело дослідження етнічної культури України (на матеріалах ХІХ – початку ХХ ст.): Дис. канд. іст. н. / Націон-й ун-т «Києво-Могилянська академія». – К., 2004. – 206 с.

⁸ Батирєва І. Традиційна культура Поділля у дослідженнях другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: Дис. канд. іст. н. / Київський національний ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2005. – 249 с.

⁹ Дяків О. Художні особливості декоративного мистецтва Західного Поділля ХІХ-ХХ ст. (Історія, типологія, стилістичні відміни): Автореф. дис. канд. мистецтвознав. / Львів. нац. акад. мистецтв. – Л., 2007. – 18 с.

¹⁰ Косачева О. Український народний орнамент: Вишивки, тканини, писанки. – Київ, 1876.

¹¹ Александрович Г. Культурно-Исторический Отдел Музея Подольской губернии // Экономическая жизнь. – 1915. – № 4. – С. 9-18.

¹² Прусевич А. Народное вышивание // Кустарные промыслы Подольской губернии. – К., 1916. С. 305-334.

¹³ Павлуцький Г. Історія українського орнаменту / З передм. М.Макаренка / УАН. Всеукр. археолог. ком., відділ мистецтва. – К., 1927. – 28 с.

¹⁴ Зарембський А. Народное искусство подольских украинцев. – Л., 1928. – 48 с.: ил.

¹⁵ Камінський В. Українські узори. Зібрала Олена Пчілка (О.Косач). Вид. 5-те. – Київ. 1927 р. І, 1-10 // Етнографічний вісник. – 1928. – Кн. 6. – С. 118.

¹⁶ Білецька В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация // Матеріали до етнології й антропології. – Львів, 1929. – Т. ХХІ-ХХІІ. – Ч. І. – С. 43-109.

¹⁷ Кулик О. Українське народне художнє вишивання. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 85 с.

- ¹⁸ Стельмах Г. Одяг: Історико-етнографічна монографія. – К., 1959.
- ¹⁹ Колос С. Українське народне мистецтво. Вбрання. – К., 1961. – 140 с.
- ²⁰ Гургула І. Народне мистецтво західних областей України. – К.: Мистецтво, 1966. – 75 с.: іл.
- ²¹ Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. – К.: Mistetstvo Publishers, 1976.
- ²² Матейко К. Український народний одяг. – К.: Наук. думка, 1977. – 224 с.: іл.
- ²³ Стамеров К. Нариси з історії костюмів. Ч. 1. – К.: Вид-во «Мистецтво», 1978. – 256 с.
- ²⁴ Захарчук-Чугай Р. Українська народна вишивка (західні області України). – К.: Наукова думка, 1988. – 190 с.: іл.
- ²⁵ Медведчук Г. Краса подільської народної вишивки. – Хмельницький: Видавництво «Поділля», 1993. – 32 с.
- ²⁶ Причепій Є., Причепій Т. Вишивка Східного Поділля. Відп. за вип.: Л.Лихач. – К.: Родовід-Оранта, 2009. – 108 с.: іл.
- ²⁷ Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. – К.: Акціонерне видавничо-поліграфічне тов-во «Оберіг», 1993. – 592 с.
- ²⁸ Кожолянко Я. Буковинський традиційний одяг. – Чернівці-Саскатун, 1994. – 262 с.: іл.
- ²⁹ Кара-Васильєва Т., Заволокіна А. Українська народна вишивка. – К.: «Либідь», 1996. – 96 с.: іл.
- ³⁰ Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник. – К.: Наукова думка, 1996. – 112 с.
- ³¹ Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки: Техніка і технологія. – Львів: Місіонер, 1996. – 155 с.
- ³² Кара-Васильєва Т. Українська вишивка. – К.: Либідь, 2002. – 160 с.
- ³³ Кара-Васильєва Т., Чорноморець А. Українська вишивка. – Київ: Либідь, 2002. – 160 с.: іл.
- ³⁴ Китова С. Полотняний літопис України: Семантика орнаменту українського рушника. – 2-е вид., доп. – Черкаси: Брама, 2003. – 223 с.
- ³⁵ Орел Л. Українські рушники: Історико-культурологічне дослідження. – К.: Кальварія, 2003. – 230 с.: іл.
- ³⁶ Косміна О. Українське народне вбрання. – Київ: Балтія-Друк, 2006. – 64 с.
- ³⁷ Твоя країна – Україна: Енциклопедія українського народознавства / Уклад. Н.Д. Кусайкіна. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2009. – 496 с: іл., [8] арк. іл.
- ³⁸ Стан Т. Майстри декоративно-прикладного мистецтва Хмельниччини. Фотоальбом. – Хмельницький, 2006. – 60 с: іл.
- ³⁹ Народні майстри Вінниччини: довідник / укладачі: Т.О. Цвігун, Н.А. Сентемон, Т.Г. Гец. – Вінниця: ДП «Державна картографічна фабрика», 2009. – 120 с.: іл.
- ⁴⁰ Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.
- ⁴¹ Ніколаєва Т. Історія українського костюма. Іл. З.Васіної, Л.Міненко, Т.Ніколаєвої, О.Слінчак, М.Старовойт. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.: іл.
- ⁴² Гурська А. Мова та граматики українського орнаменту: Навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. – К.: Альтернатива, 2003. – 144 с.
- ⁴³ Етнографія України: Навч. посібн. / За ред. проф. С.А. Макарича. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Світ, 2004. – 520 с.
- ⁴⁴ Селівачов М. Лексикон української орнаментики (іконографія, номінація, стилістика, типологія). – К.: Ред. вісника «Ант»; Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2005. – 400 с.: іл.
- ⁴⁵ Українське народознавство: Навч. посіб. / За ред. С.П. Павлюка; Передмова М.Г. Жулинського. – 3-тє вид., випр. – К.: Знання, 2006. – 568 с.
- ⁴⁶ Сусак К., Стеф'юк Н. Українське народне вишивання. Техніки, методологія, методика. Навч. посіб. – К.: Вид-во «Науковий світ», 2006. – 284 с.
- ⁴⁷ Лозко Г. Українське народознавство. 3-є вид. доповнене та перероблене. – К.: Видавництво «АртЕк», 2006. – 472 с.: іл.
- ⁴⁸ Січинський В. Українські вишивки // Українська трибуна (Варшава). – 1922. – 6 січня. – № 3.
- ⁴⁹ Січинський В. Орнамент в історичних стилях: Альбом. VI табл. з 57 рис. – [Прага], 1940.
- ⁵⁰ Січинський В. Орнамент в історичних стилях: Альбом. – Прага, 1943. – 8 табл.
- ⁵¹ Січинський В. Українське ужиткове мистецтво: Ткацтво. Вишивки. Альбом. 47 табл. з 500 рис. – Прага, 1943. – 8 с., 47 табл.
- ⁵² Січинський В. Українські орнаменти історичні: Альбом. – [Прага, 1943]. – 9 окремих листів з іл. в обгорті.
- ⁵³ Січинський В. Українські орнаменти народні: Альбом. – Прага, 1943. – 8 табл.
- ⁵⁴ Січинський В. Орнаменти народні: Альбом. 2-е вид. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.
- ⁵⁵ Січинський В. Українські орнаменти історичні: Альбом. 2-е вид. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.
- ⁵⁶ Січинський В. Орнамент в історичних стилях: Альбом. 2-е вид. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.
- ⁵⁷ Січинський В. Українські вишивки: Альбом. – Франкфурт, 1947. – 8 табл.
- ⁵⁸ Січинський В. Українська народна вишивка // Українські вісті (Новий Ульм). – 1947. – № 1.
- ⁵⁹ Січинський В. Альбом вишивок: 3 приводу вид. К.В. Габданка-Рогозинського // Час (Фюрт). – 1947. – № 7.
- ⁶⁰ Січинський В. Чужинці про Україну: Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть. – Львів: Червона калина, 1938. – 212, 12 с., іл.; перевидано К.: Фірма «Довіра», 1992. – 225 с.
- ⁶¹ Стечишин С. Мистецькі скарби українських вишивок. – Вінніпег: Союз українок Канади, 1950. – 136 с.
- ⁶² Зельська І. Українська вишивка: Найконечніші інформації. – Вінніпег-Торонто, 1978. – 91 с.
- ⁶³ Український народний одяг / Під ред. Н.Даниленко. – Торонто-Філадельфія, 1992. – 311 с.
- ⁶⁴ Узори стародавніх українських вишивок: Альбом / Зібр. К. Долматова. – Санкт-Петербург, б.р.
- ⁶⁵ Самокиш М. Мотиви українського орнаменту: Альбом. – Санкт-Петербург, 1902.
- ⁶⁶ Українські зори XVIII віку: Альбом. Вип. 1. – Санкт-Петербург, 1909.
- ⁶⁷ Украинские узоры XVIII века: Альбом. Вип. 2. – К.: Типография С.В. Кульженко, 1912.
- ⁶⁸ Клуний Я., Клуний Г. Альбом українських узорів: гладь, вирізування, мережка. – Київ, 1915.
- ⁶⁹ Народні вишивки. – Львів: Вид-во «Русалка», 1930. – 12 с.
- ⁷⁰ Українська народна вишивка: Альбом. – Харків, 1936.

- ⁷¹ Українські народні вишивки: Альбом. – Київ, 1951, 1953, 1954, 1957, 1959, 1961, 1962.
- ⁷² Кульчицька О. Народний одяг Західних областей УРСР: Альбом. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 15 с.: 74 табл.
- ⁷³ Українське народне мистецтво: Вбрання. / За заг. ред. К.Гуслистого. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. – 328 с.
- ⁷⁴ Український костюм. (Комплект 20 листівок з текстовими українською, російською та англійською мовами). / Упор. та автор тексту В.Миронов. – К.: «Мистецтво», 1977. – 20 с.
- ⁷⁵ Український вишиваний рушник: Комплект листівок / Упоряд. Л.Ульянова, М.Шубравська. – К.: Вид-во «Мистецтво», 1980. – 16 с.
- ⁷⁶ Косміна Т., Васіна З. Українське весільне вбрання: Етнографічні реконструкції. (Комплект 18 листівок з текстовими українською, російською та англійською мовами). – К.: «Мистецтво», 1989. – 18 с.
- ⁷⁷ Гасюк Е., Степан М. Художнє вишивання: Альбом. – К.: Вид-во «Вища школа», 1989. – 6-е вид., стер. – 237 с.
- ⁷⁸ «Знаки 155 стародавніх українських вишивок» / Упоряд. Та авт. вступ. ст. Т.О. Островська. – К.: Соняшник, 1992. – 72 с.
- ⁷⁹ Українська вишивка: Альбом / Авт. тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. – К.: Мистецтво, 1993. – 264 с.: іл. – Рез. та перелік іл. – рос, англ., фр., нім.
- ⁸⁰ Кара-Васильєва Т. Українська сорочка (таємниці чарівної нитки). – Київ, 1994.
- ⁸¹ Кисіль Г. Українська вишивка: орнаменти, шрифти, тематичні композиції. Вип. 1. – Полтава, 2005. – 42 с.: іл.
- ⁸² Україна й українці: історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара (вибрані аркуші). – К.: УЦНК «Музей Івана Гончара», ПФ «Оранта», 2006. – 344 с.
- ⁸³ Гарасимчук Р. Народное искусство Тернопольской области УССР // Советская этнография. – К., 1957. – № 2. – С. 72-89.
- ⁸⁴ Федорова Л. Матеріали до одягу Хмельницької області // НТЕ. – К., 1959. – № 1. – С. 95-97.
- ⁸⁵ Костишина М. Особливості традиційного жіночого одягу буковинського Поділля // НТЕ. – К., 1976. – № 6. – С. 59-67.
- ⁸⁶ Дзядик Є. Експозиція народного мистецтва Покуття та Поділля. // НТЕ. – 1984. – № 4. – С. 93.
- ⁸⁷ Тканко З. Народний одяг Поділля в збірках державного музею етнографії народів СРСР у Ленінграді // Народна творчість та етнографія (НТЕ). – К., 1985. – № 3. – С. 61-63.
- ⁸⁸ Булгакова Л. Деякі особливості подільської вишивки (перша половина ХХ ст. // Тези доп. 6-ї Вінницької обл. історико-краєзнавчої конф. – Вінниця, 1988. – С. 90-91.
- ⁸⁹ Булгакова Л. Забуті вишивальні техніки Поділля / Проблеми виявлення, охорони та вивчення пам'яток народної культури: Тези доп. республ. наук.-практ. конф. – Кіровоград, 1989. – С. 92-93.
- ⁹⁰ Стефанишин Ю. Краса поруч нас // Україна. – К., 1989. – № 5. – С. 19.
- ⁹¹ Булгакова Л. Архаїчні елементи орнаменту у вишивці та писанкарстві Поділля // Писанка – символ України: Матеріали наук.-практ. конф. – К., 1992. – С. 52-53.
- ⁹² Булгакова Л. Архаїчні мотиви у вишивці вінницьких рушників // Культура і слов'янський світ: Тези доп. та повід. наук.-практ. конф. – К., 1992. – С. 101-102.
- ⁹³ Булгакова Л. Деякі аспекти дослідження жіночих сорочок Борщівщини ХІХ – поч. ХХ ст. // Літопис Борщівщини. – Борщів, 1993. – С. 41-45.
- ⁹⁴ Булгакова Л. Типи жіночих сорочок Подільсько-Поліського пограниччя (кін. ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст. // Тези доп. 12-ї Вінницької іст.-краєзн. конф. – Вінниця, 1993. – С. 77-78.
- ⁹⁵ Косаківський В. Ремесла, промисли та народні майстри // Подільська старовина: 36. наук. праць / Від. ред. В.А. Косаківський. – Вінниця, 1993. – С. 39-80.
- ⁹⁶ Булгакова Л. Художні особливості чоловічих сорочок Борщівщини кінця ХІХ – початку ХХ ст. // Літопис Борщівщини. – Борщів, 1994. – Вип. 5. – С. 55-58.
- ⁹⁷ Кара-Васильєва Т. Художні особливості вишивки // Поділля / Артюх Л.Ф., Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво НКЦ «Доля», 1994. – С. 404-413.
- ⁹⁸ Ніколаєва Т. Історичні передумови формування традиційного одягу Поділля // Поділля / Артюх Л.Ф., Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво НКЦ «Доля», 1994. – С. 260-276.
- ⁹⁹ Селівачов М. Орнаментика // Поділля / Артюх Л.Ф., Балушок В.Г., Болтарович З.Є. та ін. – К.: Видавництво НКЦ «Доля», 1994. – С. 465-484.
- ¹⁰⁰ Ільїська О, Пісклова А. Символи природи у подільській вишивці // Жінка. – К., 1996. – № 5. – С. 452-455.
- ¹⁰¹ Булгакова Л. Особливості хутряних безрукавок Поділля // Наукові записки. – Тернопіль, 1997. – Ч. 2. – С. 310-321.
- ¹⁰² Булгакова Л. Архаїка вишивки Поділля // Артанія: Альманах. – 1999. – Кн. 5. – С. 47-48.
- ¹⁰³ Дмитрик В. Майстриня творить у Хмельницькому // Проскурів. – Хмельницький, 2002. – № 87-88. – 25 жовтня. – С. 14.
- ¹⁰⁴ Пахай Л. Дивоцвіт на рушниках // Подільський кур'єр. – Хмельницький, 2003. – № 12. – 20 березня.
- ¹⁰⁵ Бронницький В. Багатогранність таланту // Урядовий кур'єр. – К., 2004. – № 90. – 15 травня.
- ¹⁰⁶ Синьогірний П. Чарівні нитки // г. Колесо. – Хмельницький, 2005. – № 4. – 27 січня. – С. 15.
- ¹⁰⁷ Шот М. І чорними нитками // Урядовий кур'єр. – К., 2005. – № 247. – 27 грудня. – С. 8.
- ¹⁰⁸ Волкова С. Портрет президента, або картини, вишиті серцем // Подільські вісті. – Хмельницький, 2006. – № 42. – 21 березня. – С. 3.
- ¹⁰⁹ Титаренко В. Вишиті рушники. Південь Східного Поділля // Народне мистецтво. – К., 2006. – № 1-2. – С. 65-68.
- ¹¹⁰ Причепій Є. Вишивка Східного Поділля // Українська культура. – 2007. – № 5. – С. 20-21.
- ¹¹¹ Батирева І. Дослідження матеріальної культури подолля кінця ХІХ – початку ХХ ст. // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 13. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П.С. Григорчука – Вінниця, 2008. – 432 с. С. 216-220.
- ¹¹² Медведчук Г. Хай стелиться нам доля рушника // Провінція. – 2008. – 10 квітня. – четвер. – С. 4-5.
- ¹¹³ Український народний одяг подільських селян ХVІІ – першої половини ХХ ст. // Провінція. – 2009. – 2 квітня. – С. 4-5, 11.

¹¹⁴ Добрянська І., Симоненко І. Типи та колорит західноукраїнської вишивки // НТЕ. – К., 1959. – № 2. – С. 75-83.

¹¹⁵ Гонтар Т. Художні особливості народного одягу українців західних областей УРСР // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. – К., 1975. – С. 66-83.

¹¹⁶ Гончар І. Доля на рушникові // Україна. – К., 1988. – № 21. – С. 24-28.

¹¹⁷ Селівачов М. Домінантні мотиви української народної орнаментики (кінець XIX – XX ст.). // НТЕ. – 1990. – № 2. – С. 68-76.

¹¹⁸ Фандуль М. Доля на рушниках // Сільські вісті. – Хмельницький, 1995. – С. 9.

Лілія Іваневич
(Хмельницький)

**Народная вышивка украинцев Подолии:
научная разработка проблемы**

На основани анализа известных и малоизвестных трудов в статье освещается историография проблемы исследования народной вышивки украинцев Подолии.

Ключевые слова: вышивка, украинцы, Подолия, историография, орнамент, техника исполнения, цветная гамма, народная одежда, полотенца.

Lilia Ivanevich
(Khmel'nyts'kyi)

**National Embroidery of Ukrainian of Podillia:
Scientific Elaboration of Problem**

On the basis analyze of famous and unknown works in the article is shown historiography the problem study of national embroidery Ukrainian of Podillya.

Keywords: embroidery, Ukrainian, Podillya, historiography, ornament, technique of execution, color scale, national clothes, towel's.

УДК 929

Борис Білецький
(Чернівці)

РОДОВІД МИКЛУХ

У статті аналізується походження родини Миклух, її соціальне становище і місце в суспільному житті країни, її вклад в розвиток науки і діяльність на користь людства.

Ключові слова: Україна, козацьке походження, родовід, рідна земля, батьківський заповіт, служіння народу.

Людяма, що мислять, властиво задумуватись не тільки про своє майбутнє, а й про долю Батьківщини, з повагою ставитись до української історичної спадщини, її поглибленого знання, усвідомлення важливості внеску українців у людський досвід. Адже українська спадщина торкнулася бага-

тьох куточків світу і є надбанням усього людства. А тому так важливо забезпечити повернення до духовного надбання нашого народу сотень імен українських національних геніїв, своїх героїв і пророків, високодостойних інтелектуалів з України, які здебільшого невідомі.

Слід мати на увазі, що в розвинутих країнах Заходу на рівні масової свідомості відбуваються аналогічні процеси відновлення власної історичної спадщини. Більшість населення США, Франції, Італії, Іспанії бачать сьогодні головне достоїнство своїх країн саме в їхньому минулому, культурі, історії, ставлять ці цінності навіть вище, ніж досягнутий ними рівень економічного розвитку, налагодженість державних і громадських інститутів чи ступінь оволодіння досягненнями науково-технічного процесу, що дозволяє визначити, яку роль ці нації відіграли у становленні та розвитку всієї світової цивілізації¹.

Звідси випливає, що найперше слід віддати належне своїм духовним провідникам і світочам – українським ученим, новаторам у різних галузях виробництва та творчості, інтелектуалам з великої літери, серед яких почесне місце належить родоводу Миклух. Починаючи з Охріма Миклухи, що був курінним отаманом Війська Запорозького, і завершуючи Миколою Миколайовичем Миклухо-Маклаєм, що став вченим-енциклопедистом з світовим ім'ям².

Проникаючи ретроспективно в глибини історії, слід зазначити, що родовід Миклух бере свої витоки від тих козаків-запорожців, які становлять гордість і славу української нації. Щодо родинних коренів та походження прізвища «Миклухо» існує версія, яка вже стала надбанням історії. Певну ясність у його походження вніс М.В. Гоголь, який разом з Григорієм Миклухою, старшим сином Іллі Захаровича (діда М.М. Миклухо-Маклая по батькові), у 1824-1828 рр. навчався в Ніжинській гімназії вищих наук імені Г.Галагана (з 1832 р. – Ніжинський ліцей, нині – Ніжинський національний педагогічний університет імені М.В.Гоголя). Там під час навчання вони познайомилися і потоваришували. М.В. Гоголь дуже цікавився родинними переказами Миклух.

Як було встановлено Гоголем, у Іллі Захаровича від двох шлюбів було три дочки і восьмеро синів. Їхній далекий предок Охрім Макуха був курінним отаманом Війська Запорозького, який разом з синами Омельком, Назаром і Хомою воювали проти польської шляхти. Цей факт знайшов своє відображення в повісті Гоголя «Тарас Бульба».

Непересічною особистістю був і правнук Охріма козак Степан Макуха, прапрадід Миклухо-Маклая, на прізвисько Маклай, що означало «кляповухий», «недотепа»³. Під час російсько-турецької війни (1768-1774) 1769 р. він взяв у полон знатного турецького бея Сафара, за що був удостоєний чину сотника. А уже 1772 р. він, командуючи